

A FELVINCI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG ÉS TEPLOS RÖVID TÖRTÉNETE

Felvinc község földrajzilag a Maros völgyének északi oldalán fekszik, domboldalakkal szegélyezve. Egyik délre néző oldalán látható a református templom impozáns épülete meg a leányiskola és a tanítói lakás. E kép szemlélésekor feltűnő az a 2-3 méter magas, terméskövekből rakott és több évszázad alatt megbarnult, megkopott kőfal, amely erődítményként körülveszi a templom épületét. Orbán Balázs szerint valószínű, hogy a 14-15. századból való.

A 13. századi királyok szükségesnek látták az ország védelmi képességének megerősítését, ezért földvárakat, kővárakat építettek, a templomok körül kőfalakat emeltek.

Miután Szent István királynak sikerült megfékeznie a pogány magyar törzseket, elkezdhette országában a hittérítő munkát, melyet szerzetes papok végeztek, terjesztve a katolikus vallást. Az akkori gyakorlatnak megfelelően több falu hozzájárulásával építettek egy-egy templomot központi fekvésű helyre, feltehetően Felvincre is. A mai református templom egy része – az épület keleti fekvésű, bolthajtásos része – egy régtől megmaradt katolikus templom maradványa, melyet gótikus stílusban építettek annak idején. Az épületmaradvány falairól levett vakolatrétegek alatt már a 17. században is, de az 1997-es javítási munkálatok idején is falfestményeket (freskókat) találtak. Ezek bizonyítják – Tóth Mózes lelkipásztor hátramaradt feljegyzése szerint –, hogy egy időben az ún. „veres barátok” bírták a templomot.

A kőfalhoz szükséges terméskövet valószínűleg a közeli székelyföldvári várerőd romjaiból szállították a helyszínre, köztük egy L.V.M. (Macedóniai Ötödik Légió) feliratú téglát.

A 16. század közepén, a reformáció erdélyi térhódítása következtében, a mi vidékünkön az unitárius, református püspökök, esperesek igyekeztek minél több papot megnyerni, mert a papok az esperesek hitvallását követték híveikkel együtt.

Azt nem tudjuk igazolni, hogy Felvinc székelyei mikor tértek át a református vallásra, viszont arra már van bizonyíték, hogy a nagyenyedi református egyházmegye 1578-ban alakult meg. Hiteles adatunk van arra vonatkozóan is, hogy 1587. április 24-én Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem parancsot adott ki, hogy az enyedi egyházmegye hat községében, Felvincen, Újváron, Keresden, Harasztoson és Földváron, az eklézsiák földjeit világi emberek és jobbágyok

elsajátították. Elrendelte a földek visszaadását, ami valószínű, meg is történt.

A 16. század sok szenvedése, pusztítása, emberi és anyagi károsodások ellenére pozitív eredmények is születtek a felvinciek számára. Feltűntek a Felvinczi nevű írók, papok, akik vagy ott születtek, vagy a mezővárosból származtak. Mindez úgy valósulhatott meg, hogy Felvincnek volt protestáns egyházi iskolája, tehát egy idő után a lakosok a református vallást vallották magukénak. Az 1645-ös linzi béke meghozta a vallásszabadságot, a protestánsok templomokat, harangokat, temetőket kaptak. Így került a felvinci katolikus templom és temető is a református hívek tulajdonába.

A 16. század közepén – Zoványi történész szerint 1565 körül – a reformáció általános erdélyi elterjedése idején Felvinc székely lakossága tömegesen áttért a református hitre, használatba véve a templomot és temetőt.

Az 1578-ban megalakult enyedi református egyházmegye jelentősége abban állt, hogy a falvak egyházi utasításokat, útmutatásokat kaptak az esperesektől az egyházmegyei tanács határozatai alapján.

A 17. században ilyen volt Dengelegi Bíró Péter esperes 1648-ból származó rendelete, mely szerint a konfirmáló lányokat meg kell tanítani estéli és reggeli imádságra. A házastársaikat hitetlenül elhagyó embereknek igazolniuk kellett tiszta életüket, és csak így lehettek egyháztagok. A pogány időből még megmaradt varázslásokat, ráolvasást, ördögűzést, babonás szokásokat, a részegeskedést, káromkodást, az oltárok használatát, a Pater noster (Mi atyánk) éneklését, az ünnepnap munkát megtiltotta. Elrendelte a freskók lemeszelését, ami valószínűleg Felvincen is ekkor történt meg.

Ugyancsak a 17. század elején kezdhette el a felvinci református egyház egy másik fontos feladatának megvalósítását, hogy kebeléből nőjön ki az iskola, ahol szellemi kincseket adjanak át a gyermekeknek. 1663-ból már vannak bizonyítható adataink is erről. (Lásd *A felvinci református elemi iskola története* című fejezetet.)

Fogarasi K. Ferenc nagyenyedi esperes 1657. szeptember 27-én elrendelte, hogy a mesterek (tanítók) tógában járjanak, papjokat megbecsüljék, más mesterek tanítványait ne csalogassák magukhoz. Az ördög lelkével szitkozódó pap deportáltatik, a mesterek ugyanezért megveretnek, kivettetnek. Tiltatta és büntette az egyházak látogatásakor észlelt, a pogányságból származó varázslatokat, ráolvasásokat, ördögűzéseket, részegeskedéseket, káromkodásokat, az eklézsia-követés utáni ivást a bírságpénzből, a lelkészek és tanítók meg feleségeik cifrázkodását, a katolicizmus idejéből származó maradványok – oltárok – használatát.

A 19. században az egyháznak már megfelelő mennyiségű földbirtokkal kellett rendelkeznie a kiadások fedezésére. A papi és tanítói földeket a hívek közmunkával dolgozták meg, de ezen kívül tűzifájuk, pénzjövedelmük is volt. 1828-ban a Létom-patak mellett, a Vigadó udvarára egy vendégfogadót építettek, melyet évenként bérbe adtak. 1842-ben megvették gróf Teleki Ádámné templom melletti telkét és oda 1866-ban egy fiútanítói lakot és osztálytermet építettek (a régi óvoda épületét). 1836-ban létrehozták az ún. magtár-alapot a hívek önkéntes gabona-adományaiból. Ezen intézkedések következtében az egyház megerősödött anyagilag, és többet tudott juttatni az iskolák költségeinek fedezésére is.

Ez idő tájt más fontos építkezések is elkezdődhettek. A régi, gót stílusú templomépület kicsi és omladozó volt, ezért szükségessé vált megnagyobbítása. Tóth Mózes akkori lelkipásztor, a toronygombban elrejtett *Emlékirat*-ban ezt írta: „Szájhagyomány szerint, a templom északi oldalán állott egy díszes sugármagas torony, amelyet 1822-ben bádogoztak újra, de a templom testétől való elhajlás miatt 1846-ban lebontatott.” Előzőleg 1845-ben a gót stílusú épületből is bontottak, de úgy, hogy a szentély két oldalfala megmaradt, azokat hosszában néhány öllel megnyújtották. A torony a templom elejére került, és felépítették a templom falának magasságáig, mivel a pénz elfogyott. Tehát a mai templom épülete – a torony kivételével – 1848 őszére elkészült. November elején a templom felszentelésére készült az egyház, amidőn bekövetkezett Felvinc tragikus elpusztítása, kifosztása, a lakosok zömének meggyilkolása 1848. november 12-én. A templom fedele, a papilak és a község összes házai leégtek. A pusztítás 1849 nyarán megismétlődött.

Az 1848-as forradalom idején a nagyobbik harangot elvitték, és a forradalom után az aradi várból szerezte vissza az egyház vezetősége. Amíg hiányzott a harang, »lármafával« (tókával) értesítették a híveket az istentisztelet kezdetéről. Miután hazahozták a harangot, haranglábon elhelyezték a templom előtti téren és 1850-ben öntettek egy kisebbet a másik mellé.

A számbelileg is megfogyatkozott lakosság nem csüggedt el, a nélkülözések és szenvedések ellenére volt ereje nekifogni a pusztítások nyomainak eltüntetéséhez, a szükséges élelem összegyűjtéséhez a mezőkről. Először 1850-ben szalmával fedték be a boltíves templomot, és így ott tarthatták az istentiszteleteket 1952-ig, amidőn zsindegyházzal cserélték ki a szalmatetőt. A kántori lakást és az iskola épületét 1853-ban építették, a templomi padokat 1856-ban, az orgonát 1858-ban készítették el Kolanics Sándor kolozsvári orgonamesterrel. A leégett

papilakot 1860-ban építették fel, 1874-ben készült el a szószék és fölötté a korona.

Ezek az eredmények legnagyobb részben az áldozatkész hívek adományaiból valósultak meg, és csak kismértékben adósságból. Elismerést érdemel Magyar Pál gondnok tizenhét esztendei kitartó munkája.

Az 1870-es években a magyar állam igyekezett átvenni a felekezeti iskolák vezetését, és kiszélesítette az oktatással kapcsolatos követelményeket. Ezeknek az igényeknek a felvinci egyházközség már nem tudott eleget tenni, és az 1877. szeptember 9-i tanácsgyűlés határozata értelmében a református elemi iskola megszűnt működni 214 esztendei tevékenység után.

Az 1870-es évek közepén elérkezett az ideje annak, hogy a félbemaradt tornyot felépítsék. E célból pénzügyi alapot hoztak létre, amelyet évről-évre növeltek. 1880-ban elkészült az építési terv, az Egyházi Főtanács jóváhagyása után elkezdődtek a tárgyalások. Müller János szászrégeni műépítész vállalta fel a munkát, az egyház által szállítandó anyagokon kívül 3400 forintért.

Mielőtt az építés elkezdődött volna, szükségessé váltak a próbamérések annak megállapítása végett, hogy a meglevő alapra rá lehet-e építeni a torony felső részét. Kiderült, hogy a meglevő alap nem volt elég mély, sem elég vastag, amiért egy 1300 forintos pótköltségvetésben egyeztek meg. Így aztán 1881-ben elkészült a 42 m-es új torony is, amelyet csak fekete pléhvel fedtek be, ezért 1938-ban újra kellett fedni cinezett pléhvel, amit Dege Ferenc tordai mester végzett el.

A régi templomi szószék csak alapjában volt kőből, amit 1910-ben kicseréltek a mai díszes mészkőből faragott szószékkal. A korona a régi maradt.

Az első világháború idején károsodás érte az egyház kegyszereit is. Balog Elek és felesége, Zakariás Gizella egy értékes ezüst kelyhet adományozott az elveszettek helyébe.

A második világháború – 1941–45 – hadszíntérré változtatta Felvincet is. A magas templomtornyot ágyúgolyó-találat érte, és egy nagy sebet ejtett rajta, melyet 1948-ban az általános javítási munkálatok keretében kijavítottak. Az orgonát is károsodás érte, az ólomsípok egy részét elrabolták, s ezt Szájdli Ferenc marosvásárhelyi orgonamester javította meg 1946-ban. A hadműveletek során eltűntek az egyház díszes, értékes kegyszerei, s az irattár is majdnem teljesen tönkrement.

A templom körüli kőfalakat és tartó kőoszlopokat 1958-ban megjavítják Vernes Attila enyedi mérnök vezetésével, 1959-ben pedig bekapcsolják a villanyt. 1962-ben villámhárító került a toronyra.

A református egyház – miután elvesztette iskoláit – új lehetőségeket keresett a közösség istápolására, és erre a kultúra támogatása adott megfelelő terepet. 1880-ban megalakult a felvinci férfi dalegylet az egyház patronálása alatt, ennek karmestere Ercse János református kántor volt, utána Horváth Péter 1895 és 1952 között, Gazda Lajos lelkipásztor 1953-tól 1974-ig, Dezsőné Tamás Éva 1974-től 1993 végéig és Bárócz Emese 1994-től a mai napig. (Bővebben lásd *A felvinci férfi dalegylet megalakulása és működése* című fejezetben.)

A felvinci református egyháznak az 1922-es birtokszabályozáskor 58 hold földje volt – Tóth Mózes *Emlékirata* szerint –, de ebből 21 holdat kisajátítottak, amiért 19 100 lej értékű államkötvényt kapott az egyház, vagyis kb. egy negyed hold föld árát. A megmaradt 37 holdat – szántót és kaszálót – a termelészövetkezet 1952-ben történt megalakulásakor elvették, csupán a temető és a templom melletti belsőségek maradtak meg 1991-ig, amikor az egyház visszakapott 5 ha külsőséget.

A fiúiskola és tanítói lakás épületét államosították az 1920-as években, de a kertjét nem és jelenleg az egyház használja. A leányiskola és kántori épület mindvégig megmaradt az egyház tulajdonában, jelenleg bibliaórák, nőszövetségi gyűlések, dalkari próbák terme. 145 évi használat után megviselt állapotban van, javítására pedig nincs pénz.

A paplak is külső-belső javítási és átalakítási munkálatokon esett át 1994-ben.

A továbbiakban az egyházi szolgálatról is kell szólnunk, ide tartozik a kiskorúak és felnőttek vallásos szellemben történő nevelése.

A kommunista időkkel ellentétben, amikor vasárnaponként csak délelőtt volt istentisztelet a felnőttek részére, 1989 után a lelkipásztorok igyekezete folytán délelőtt és délután is rendszeressé vált. Évenként egyszer rendezik az imaheteket, amikor a szomszéd helységek lelkipásztorai prédikálnak. A presbiterek – 22-en – mindenik hónap első vasárnapján gyűlnek össze lelkigyakorlatra.

Az IKE-tagok (Ifjúsági Keresztény Egyesület) részére hetente egyszer tartanak Biblia-órát, az óvodás és iskolás tanulóknak minden vasárnap. A konfirmáló ifjak kétéves előkészítő idő után lesznek rendes tagjaivá az egyháznak.

Az egyház keretében szervezték meg a Református Nőszövetséget, elnöke Nagy Ilona. A Nőszövetség gazdag tevékenysége magában foglalja a heti Biblia-órákat, az öregek és betegek látogatását, segélyakciók beindítását, szeretetvendégségek rendezését, vallásos lapok (pl. a *Református család*, *Üzenet*) és nyomtatványok (pl. Bibliák, imádságos könyvek) terjesztését. A Nőszövetség által szervezett előadások

közül megemlítettünk néhányat: dr. Szabó Gyöngyi a természetgyógyászatról, Lazsádi László tanár angliai utazásairól, Zalányi Zoltán ausztráliai életéről, az ottani lakosokról, Kánya Mária a Bethlen Kollégium történetéről, Sipos László grafikus művészeti témákról, Siklódi Sándor Felvinc történeti múltjáról olvasott fel.

A Nőszövetség tagjai a templom renoválási munkálatai alkalmával belső takarítást végeztek, és a padok, a szószék díszítésére varrottas terítőket készítettek.

Az IKE tagjaival való foglalkozás, a Biblia-órákon kívül, legtöbbször kirándulások szervezéséből és kultúrmunkából áll. Ennek keretében szervezik meg rendszerint a Március 15-i és az Október 31-i (a Reformáció ünnepén) szervezett irodalmi, illetve zenei esteket.

Az egyház biztosított helyiséget a Szilágyi Editről elnevezett könyvtár részére, amely 1542 darab kötettel rendelkezik, 62 olvasója van. A könyvtárosnő Takácsné Nagy Ildikó, segítői Kóbori Anikó és Kalmár Emese önkéntes könyvtárosok fogadóórájukat minden kedden tartják.

A könyvállomány időnként gazdagodik önkéntes adományok révén. Megemlítendő Takács Róza marosújvári tanárnő 159 kötetes vagy Dezsőné Lazsádi Erzsébet kolozsvári tanítónő 90 kötetes ajándéka. Mindketten felvinci születésűek, azóta temetőnkben nyugszanak. Legutóbb Szentpétery István 258 kötettel fejezte ki őseinek földje iránti szeretetét, annak ellenére, hogy sorsa Magyarországra vezérelte.

FÜGGELÉK

A felvinci református egyházközség néhány adata 1999. Május 1-jén

Lélekszám: 260 férfi, 298 nő, összesen: 558

A lélekszám életkor szerinti megoszlása a következő:

0–10 év: 45	51–60 év: 70
11–20 év: 59	61–70 év: 94
21–30 év: 50	71–80 év: 71
31–40 év: 61	81–90 év: 17
41–50 év: 86	<u>91–95 év: 5</u>
	Összesen: 558

A családok száma: 152 református pár

48 más felekezetével kötött házasságot

91 özvegy

12 elvált

43 nem alapított családot (30 éven felüliek).

A szekták nem gyakoroltak vonzerőt gyülekezetünkre. A magyar anyanyelvűek közül mindössze 6 személy tartozik valamilyen szektához: 4-en a Jehova tanúi, 2-en pedig a nazarénusok szektájának tagjai.

Felvincen szolgáltak adataink szerint a következő lelkipásztorok: Felvinczi János, Vásárhelyi Kallós Miklós, Zalányi Péter, Eperjesi Zsigmond, Maksai Dávid, Jancsó József, Nagy György, Szabó József, Benedek Dávid, Basa Mihály, Demján József, Benedek Dávid, Orbán József, Tóth Mózes, Szécsi Ferenc, Balázs József, Biró Ferenc (1945-ben beszolgáló), Gazda Lajos (1946–1973), Dezső Mózes (1974–1993), Barócz Huba 1994-től jelenleg.

Ezek az adatok részben Gazda Lajos lelkipásztor feljegyzéseiből származnak.

1999. február